

PRETHODNO PRIPĆENJE

UDK 657.375:65.017.2/3

Mr. sc. Sanja Sever

**STANJE I PERSPEKTIVE FINANCIJSKOG
IZVJEŠTAVANJA I REVIZIJE U KOTIRAJUĆIM
PODUZEĆIMA U REPUBLICI HRVATSKOJ**

**POSITION AND PERSPECTIVES OF FINANCIAL
REPORTING AND AUDITING IN CROATIAN
PUBLICLY QUOTED COMPANIES**

SAŽETAK: Istraživanje o stanju i o perspektivama financijskog izvještavanja te o reviziji provedeno je na temelju godišnjeg upitnika o Kodeksu korporativnog upravljanja što su ga poduzeća koja kotiraju na burzi, morala dostaviti Zagrebačkoj burzi u 2008. godini. Primarni je cilj ovoga istraživanja prikazati postojeću praksu poduzeća koja kotiraju na Zagrebačkoj burzi o financijskom izvještavanju, praksi postojanja sustava interne kontrole i interne revizije, postojanju revizijskog odbora i njegove nezavisnosti te obavljanja eksterne revizije. Na temelju rezultata provedenog istraživanja može se identificirati nekoliko ključnih izazova financijskog izvještavanja i revizije koje je potrebno unaprijediti u budućnosti. Prije svega, to se odnosi na daljnje poboljšavanje transparentnosti financijskog izvještavanja poduzeća koja kotiraju na burzi. Nadalje, potrebno je provoditi daljnje aktivnosti vezane uz ispunjavanje zakonske obveze o osnivanju revizijskih odbora i, što je još važnije, nužno je da revizorski odbori preuzmu funkcije i ovlasti koje su im namijenjene te da ih kvalitetno obavljaju. Isto je tako potrebno ukazati menadžmentu i nadzornim odborima poduzeća na potrebu uvođenja i unapređenje djelovanja sustava unutarnje kontrole i funkcije interne revizije u pojedinim poduzećima.

KLJUČNE RIJEČI: financijsko izvještavanje, revizija, korporativno upravljanje, nadzor nad poslovanjem, Hrvatska.

ABSTRACT: The research on position and perspectives of financial reporting and auditing in the process of corporate governance among Croatian companies was conducted based on the questionnaires that the publicly quoted companies were obliged to submit to the Zagreb Stock Exchange in 2008. The aim of this research was to reveal the practice of quoted companies in the terms of financial reporting of Croatian quoted companies, existence of internal control systems and internal auditing, foundation of audit committees and their independence and external auditing practice. Based on the results of empirical research, further improvement are necessary in the practice of financial reporting and auditing of Croatian quoted companies. First of all it is necessary to improve transparency of financial reporting of Croatia quoted companies. Furthermore, it is necessary to conduct activities related to legal requirement foundation of audit committees but also more important is that audit committees assume their responsibilities and functions.

Management and the Board of the companies should realize the importance of implementing of internal control systems and internal auditing in some companies.

KEY WORDS: financial reporting, auditing, corporate governance, surveillance, Croatia

1. UVOD

U središtu procesa korporativnog upravljanja nalaze se interesne skupine koje izravno ili neizravno osiguravaju i provjeravaju resurse u poduzeću te žele ostvariti svoje interese i ciljeve. Neizostavnu ulogu u procesu korporativnog upravljanja ima računovodstvena i revizijska profesija čija je odgovornost posebno naglašena u načelima OECD-a prema kojima računovodstvena profesija mora biti odgovorna dioničarima, a ne menadžmentu, a uprave moraju učinkovito nadzirati funkciju financijskog izvještavanja osiguranjem adekvatnog sustava kontrola /16, str. 49/. Jedan od zahtjeva koji se postavlja pred računovodstvenu profesiju, ali i menadžment, jest javno objavljivanje financijskih izvještaja. Prema tome, poduzeća su dužna transparentno objavljivati ostvarene financijske rezultate u obliku financijskih izvještaja. Objavljeni financijski izvještaji predstavljaju znatan informacijski potencijal na temelju kojih sve interesne skupine koje sudjeluju u procesu korporativnog upravljanja, trebaju donijeti poslovne odluke kojima će ostvariti željene ciljeve i interese. Interesne skupine koje sudjeluju u procesu korporativnog upravljanja, trebaju imati redovno i na vrijeme relevantne dostatne i pouzdane informacije/16, str. 50/. Korporativno upravljanje je, osim toga, definirano kao "nadzorna aktivnost koju poduzimaju od uprave društva i revizijski odbori kako bi se osigurao integritet procesa financijskog izvještavanja /21/. Jedno od najvažnijih funkcija korporativnog upravljanja jest osiguravanje kvalitete procesa financijskog izvještavanja /7, str. 87/. Nedavni slučajevi propasti velikih i naizgled uspješnih poduzeća intenzivirali su potrebu za uvođenjem internih kontrolnih mehanizama u proces korporativnog upravljanja kako bi se reducirao rizik materijalno značajnog pogrešnog (prijevrnog) financijskog izvještavanja /26, str. 2/. Kao posljedica takvih događaja interesne skupine odaslale su apele regulatorima da se očvrstnu interni nadzorni mehanizmi financijskog izvještavanja koji su rezultirali izradom različitih smjernica kako bi se nepoželjni događaji ubuduće spriječili i kako bi se vratilo povjerenje investitora na tržište kapitala. Tradicionalno, eksterni revizor je imao važnu ulogu u nadzoru kvalitete financijskog izvještavanja i stoga je vrlo važan sudionik procesa korporativnog upravljanja. Međutim, zbog inherentnih ograničenja revizije nije moguće u potpunosti eliminirati mogućnost pogreške revizora. Isto tako, odgovornost je klijenta da spriječi i detektira prijevare, pogreške i druge nepravilnosti u financijskim izvještajima. Zbog toga su regulatori dali smjernice i nametnuli nužnost implementiranja dodatnih "osigurača" kako bi se poboljšala kvaliteta financijskog izvještavanja. To se prije svega odnosi na unaprjeđenje odgovornosti i djelovanja upravnih odbora te, od posebnog značenja za financijsko izvještavanje, revizijskih odbora.

2. ZNAČENJE FINACIJSKOG IZVJEŠTAVANJA I REVIZIJE U PROCESU KORPORATIVNOG UPRAVLJANJA

U turbulentnoj, promjenljivoj i neizvjesnoj okolini teško je upravljati poslovanjem poduzeća. To je osobito izraženo u uvjetima u kojima je za poslovanje poduzeća zainteresirano niz interesnih skupina počevši od vlasnika, kreditora, dobavljača, zaposlenika, kupaca. Njihovi su interesi i ciljevi ponekad na prvi pogled međusobno suprotstavljeni i konfliktni. Međutim, bez obzira na pojedinačne ciljeve, interesne skupine u većini slučajeva žele da se poduzeće uspješno razvija, ostvaruje profit i uvećava svoju vrijednost. Bez obzira o kojim se ciljevima ili interesnim skupinama radilo, u procesu poslovnog odlučivanja neophodne su informacije. Bez kvalitetne informacijske podloge pojedine interesne skupine ne bi bile u mogućnosti donositi kvalitetne poslovne odluke. U tom smislu u znanstvenoj i stručnoj literaturi se sve više obrađuje pojam korporativnog upravljanja. Pojam korporativnog upravljanja je kompleksan i višeznačan. Zbog toga se u postupku istraživanja relevantne literature nailazi na brojne definicije i objašnjenja pojma korporativnog upravljanja. Valja naglasiti da je teško utvrditi kvalitetu pojedinih definicija ili ih rangirati po nekom kriteriju, ali je sigurno da različiti pogledi osvjetljaju sam pojam i s različitih gledišta uočavaju koje to sve procese korporativno upravljanje obuhvaća i integrira. Sasvim općenito može se reći da korporativno upravljanje govori o načinu podjele prava i odgovornosti korporativnih sudionika od kojih se posebno naglašavaju prava i odgovornosti dioničara i menadžmenta. Iako postoje mnogobrojne definicije korporativnog upravljanja, jedna od najcitiranijih je definicija OECD-a (Organization for Economic Cooperation and Development) prema kojoj "korporativno upravljanje... uključuje skup odnosa između menadžmenta, uprave, dioničara i ostalih interesnih skupina". Korporativno upravljanje također predstavlja strukturu unutar koje se postavljaju ciljevi i određuju sredstva za ostvarivanje tih ciljeva te za praćenje uspješnosti poslovanja. Dobro korporativno upravljanje treba pružiti odgovarajući poticaj za upravu i menadžment radi ostvarivanja određenih ciljeva koji su od interesa za poduzeće i dioničare /25, str. 14/. Također, korporativno upravljanje se definira kao skup odnosa između menadžera, kreditora, vlade, zaposlenika i ostalih internih i eksternih interesnih skupina. Korporativno upravljanje se također definira kao sustav unutar kojeg se kontroliraju i nadziru prava i odgovornosti sudionika /4., str. 10/. Nadalje, "korporativno upravljanje se može definirati kao sustav nadzornih mehanizama kojima svi dobavljači ključnih resursa trebaju osigurati povrate na svoja ulaganja u korporaciji, ne ugrozivši njezin dugoročni opstanak i prosperitet" /24, str. 6/. U tom smislu cilj korporativnog upravljanja je dodati vrijednost svim interesnim skupinama. Prema tome, korporativno upravljanje uključuje šire implikacije i ključno je i za ekonomsko i socijalno bogatstvo poduzeća. S jedne strane korporativno upravljanje osigurava poticaje i mjere performansi kojima se postiže poslovni uspjeh, a s druge strane pruža odgovorniji pristup u raspodjeli bogatstva različitih interesnih skupina. Iz toga proizlaze i koristi koje vrhunsko korporativno upravljanje osigurava svim interesnim skupinama u poduzeću. Vrhunsko korporativno upravljanje preduvjet je koji osigurava poduzećima da lakše prikupe kapital na tržištu te niže troškove njihovog financiranja. Osim toga, korporativno upravljanje podrazumijeva poboljšanje operativnih i financijskih performansi poduzeća, što u konačnici ima pozitivan utjecaj na tržišnu cijenu dionica. Za bolje

razumijevanje pojma korporativnog upravljanja potrebno je razumjeti kontekst i vanjske mehanizme, ali i interne mehanizme korporativnog upravljanja /24, str. 189-615/.

Neizostavnu ulogu u procesu korporativnog upravljanja svakako ima i računovodstvena profesija. Važnost računovodstvene profesije naglašavaju i načela OECD-a prema kojima "računovodstvena profesija mora biti odgovorna dioničarima, a ne menadžmentu, a uprave moraju učinkovito nadzirati funkciju financijskog izvještavanja osiguranjem adekvatnog sustava kontrola" /12, str. 46-62/. Jedan od zahtjeva koji se postavlja pred računovodstvenu profesiju, ali i menadžment, jest javno objavljivanje financijskih izvještaja. Prema Kodeksu korporativnog upravljanja koje su izdale Hrvatska agencija za nadzor financijskih usluga i Zagrebačka burza, "društvo je dužno sastavljati svoja financijska izvješća u skladu s Međunarodnim standardima financijskog izvješćivanja, vodeći pri tome računa o suvremenim međunarodnim tendencijama u financijskom izvješćivanju kao i zahtjevima tržišta. Godišnja, polugodišnja i tromjesečna izvješća najvažniji su i najcjelovitiji izvor podataka o društvu, zato ne bi trebala biti ograničena samo na sadržavanje podataka sukladno zakonskim propisima i standardima financijskog izvješćivanja već svakako trebaju uključivati razumljivu analizu i stajalište uprave o poslovanju u proteklom razdoblju, kao i objašnjenje uprave u svezi eventualnih važnijih odstupanja u odnosu na planirane rezultate i ostvarene strateške ciljeve /15"/. Prema tome, poduzeća su dužna transparentno objavljivati ostvarene financijske rezultate u obliku financijskih izvještaja. Objavljeni financijski izvještaji predstavljaju znatan informacijski potencijal ne temelju kojih sve interesne skupine koje sudjeluju u procesu korporativnog upravljanja trebaju donijeti poslovne odluke kojima će ostvariti željene ciljeve i interese. Da bi se na temelju informacija mogle donositi kvalitetne poslovne odluke, nužno je da financijski izvještaji budu istiniti i da prikazuju stvarnu "sliku" poslovanja poduzeća. Neistinita i iskrivljena "slika" o poslovanju poduzeća može značiti donošenje pogrešnih poslovnih odluka koje mogu rezultirati velikim gubitcima s nepopravljivim posljedicama.

3. STANJE FINACIJSKOG IZVJEŠTAVANJA I REVIZIJE U KOTIRAJUĆIM PODUZEĆIMA U RH

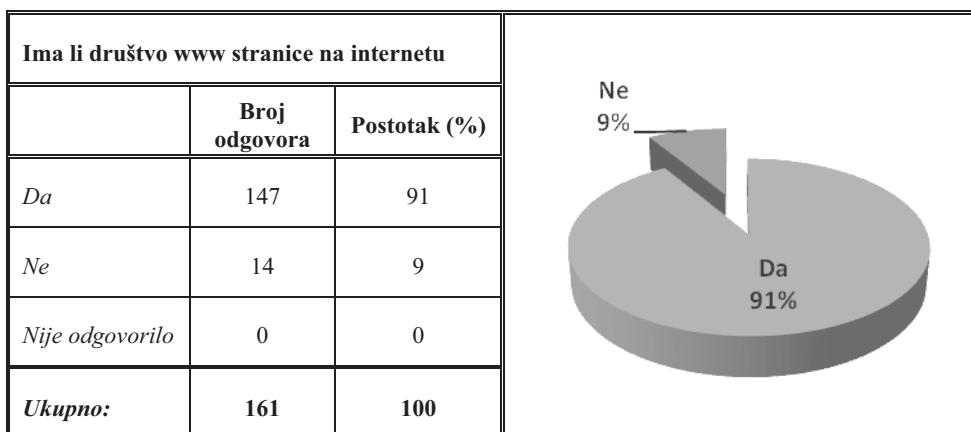
Istraživanje je provedeno na temelju godišnjeg upitnika o Kodeksu korporativnog upravljanja što su ga poduzeća koja kotiraju na burzi morala dostaviti Zagrebačkoj burzi u 2008. godini. U ovom istraživanju obuhvaćeno je 161 poduzeće koji su dostavili upitnike o Kodeksu korporativnog upravljanja time da su od te obveze isključene banke i osiguravajuća društva. S obzirom da u istraživanju nisu uključena sva javna dionička društva u Republici Hrvatskoj, vodilo se računa o reprezentativnosti uzorka na temelju koji će u što realnijoj mjeri prikazivati populaciju. Stoga se je vodilo računa da se u uzorak obuhvate javna dionička društva iz svih djelatnosti pri čemu su iz uzorka isključena ona javna dionička društva koja obavljaju djelatnost financijskog posredovanja budući da je njihovo poslovanje specifično u kontekstu financijskog izvještavanja i revizije.

Pitanja su u anketnom upitniku bila zatvorenog tipa, a ispitanici su odgovarali na pitanja odgovorima da ili ne. Primarni cilj ovog istraživanja bio je prikazati postojeću praksu javnih poduzeća u Republici Hrvatskoj o financijskom izvještavanju te internim i eksternim mehanizmima nadzora nad financijskim izvještavanjem gdje se, prije svega,

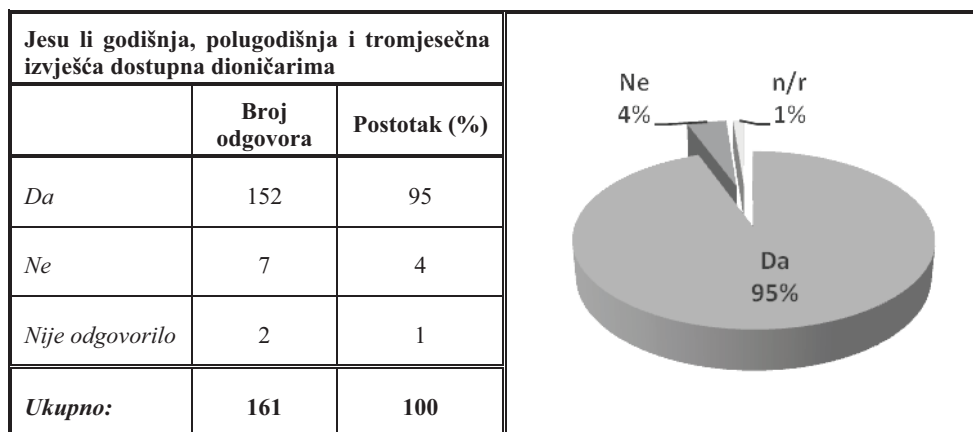
misli na praksu sustava interne kontrole i interne revizije, postojanje revizijskog odbora i njegove nezavisnosti te obavljanje eksterne revizije. Sukladno tome, u nastavku su prezentirani rezultati provedenog istraživanja.

Sukladno Kodeksu korporacijskog upravljanja, financijsko izvještavanje mora se odvijati putem vlastitih javno dostupnih www stranica na internetu, kako bi se osigurala učinkovita i praktična razmjena informacija. Društvo je dužno na vlastitoj web stranici na internetu objaviti sve informacije koje inače mora javno objaviti sukladno zakonu ili statutu. To uključuje, između ostalog, objavljivanje financijskih izvještaja. Radi jednakog odnosa prema svim dioničarima, neovisno o zemlji podrijetla, društvo treba svoje podatke koje objavljuje, objaviti na svojoj web stranici na internetu na hrvatskom i engleskom jeziku. Prema rezultatima istraživanja 147 poduzeća (91%) ima www stranicu na internetu (slika 1). Postojanje i kvaliteta izvještavanja javnih dioničkih društava preko interneta uvelike olakšava pristup postojećih i potencijalnih ulagača relevantnim i pravovremenim informacijama o poduzećima /20, str. 205-216/. O pitanju financijskog izvještavanja sukladno postojećim zakonskim propisima u Republici Hrvatskoj, 95% društva ima dostupne financijske izvještaje u prostorijama društva (slika 2). Kad je riječ o financijskom izvještavanju na internetu, svega 106 poduzeća (66%) ima dostupne financijske izvještaje na internetu (slika 3). Poduzeća čiji financijski izvještaji nisu dostupni na internetu, opravdavaju neizvještavanje činjenicom da su financijski izvještaji dostupni na stranicama burze, a njihove web stranice su prvenstveno orijentirane potrošačima i kupcima, a manje investitorima. Svega 46 (29%) poduzeća prezentira investitorima financijske izvještaje na engleskom jeziku, dok 69% nema takvu praksu (slika 4). Poduzeća koja ne objavljuju svoje financijske izvještaje na engleskom jeziku, opravdavaju se da su im investitori (vlasnici) iz Hrvatske tako da nema potrebe za objavljivanjem na engleskom jeziku. Istraživanje provedeno u centralnoj i istočnoj Europi pokazuje da 85% od 110 poduzeća koji su obuhvaćeni u anketi, prezentiraju financijske izvještaje na engleskom jeziku /2., str.1/. Nadalje, u odnosu na rezultate istraživanja koje je provedeno 2005. godine, prema kojemu je 70% poduzeća posjedovalo web stranicu od čega je 18% analiziranih poduzeća objavljivalo financijske izvještaje na web stranici, može se uočiti da je došlo do određenih pozitivnih pomaka u pogledu korporativnog izvještavanja u promatranom razdoblju /20, str. 205-216/.

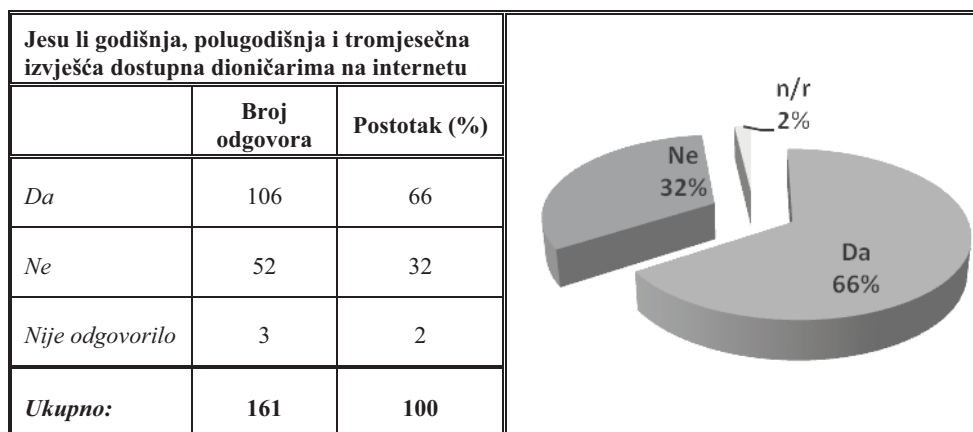
Slika 1: Postojanje www stranice na internetu

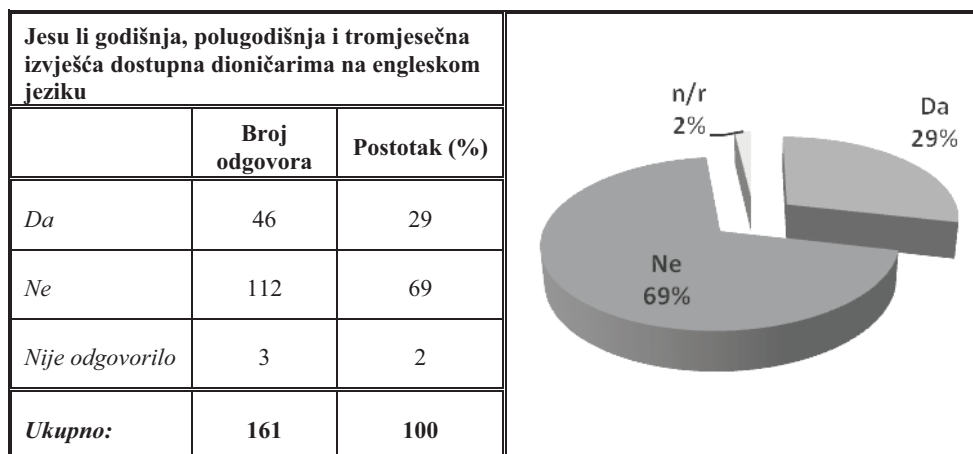
Slika 2: Dostupnost godišnjih, polugodišnjih i kvartalnih izvještaja u sjedištu društva

Slika 3: Dostupnost polugodišnjih, godišnjih i kvartalnih izvještaja na internetu

Slika 4: Dostupnost polugodišnjih, godišnjih i kvartalnih izvještaja na engleskom jeziku

Revizijski odbor kao mehanizam korporativnog upravljanja u Republici Hrvatskoj uveden je Zakonom o reviziji koji je stupio na snagu potkraj 2005. godine. Prema odredbama Zakona o reviziji osnivanje revizijskog odbora obvezno je u trgovačkim društvima od javnog interesa, a prema odredbama Zakona o reviziji, trgovačka društva od javnog interesa su sljedeća:

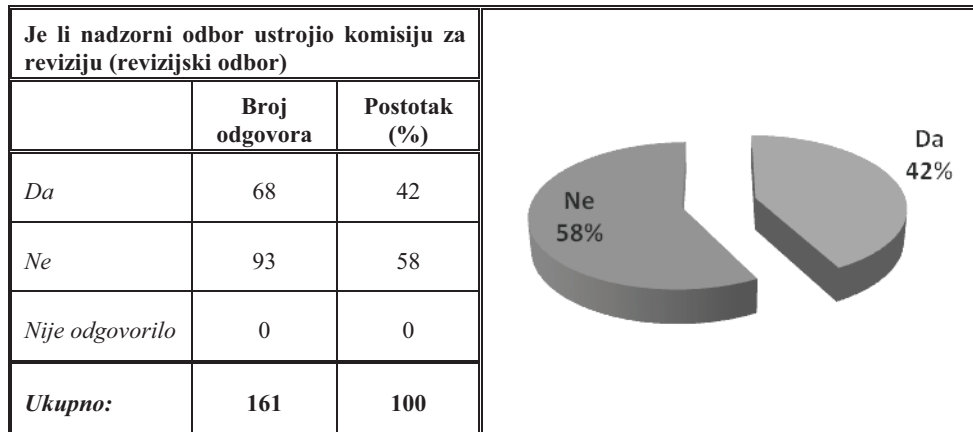
- a) trgovačka društva čiji vrijednosni papiri kotiraju u prvoj kotaciji ili kotaciji javnih dioničkih društava
- b) banke i druge financijske institucije – osiguravajuća društva, investicijski fondovi, mirovinski fondovi, mirovinska osiguravajuća društva i druga društva po posebnim propisima kao i
- c) trgovačka društva od posebnog državnog interesa čiji temeljni kapital prelazi 300.000.000,00 kuna prema Odluci Vlade Republike Hrvatske o popisu trgovačkih društava od posebnog državnog interesa /29, čl. 27/.

Isto tako, sukladno Kodeksu korporativnog upravljanja Nadzorni odbor, između ostalog, treba ustrojiti komisiju za reviziju. Općenito, komisije nadzornog odbora moraju imati najmanje tri nezavisna člana nadzornog odbora. Prema Zakonu o reviziji (čl. 27.), revizijski odbor prati postupak financijskog izvješćivanja, prati učinkovitost sustava unutarnje kontrole, unutarnje revizije te sustav upravljanja rizicima, nadgleda provođenje revizije godišnjih financijskih i konsolidiranih izvještaja, prati neovisnost samostalnih revizora ili revizorskog društva koje obavlja reviziju, a posebno ugovore o dodatnim uslugama, daje preporuke skupštini o odabiru samostalnog revizora ili revizorskog društva te

raspravlja o planovima i godišnjem izvješću unutarnje revizije te o značajnim pitanjima koja se odnose na ovo područje.¹

Na temelju rezultata istraživanja iz 2008. godine u Republici Hrvatskoj 68 (58%) poduzeća je osnovalo revizijski odbor kao pododbor nadzornog odbora (slika 5). Kod nekih poduzeća, kako bi se ispunile postojeće zakonske obveze osnivanje revizijskog odbora je u pripremnj fazi. Od ukupno 68 poduzeća koja su do 2008. godine osnovala revizijski odbor, samo su u 23 poduzeća (34%) članovi revizijskog odbora neovisni članovi (slika 6). Ostala 34 poduzeća (50%) odgovorila su da članovi revizijskog odbora nisu neovisni, dok 11 ispitanika nije odgovorilo na ovo pitanje.

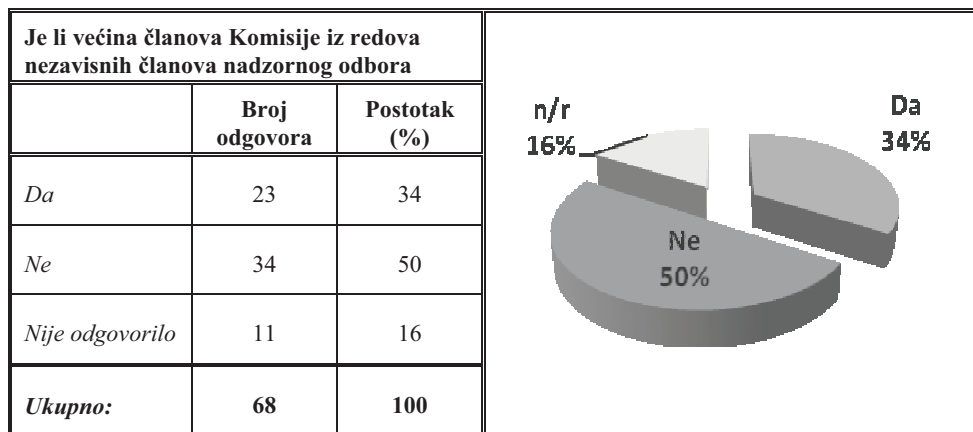
Slika 5: Postojanje revizijskog odbora

¹ Sukladno Kodeksu korporacijskog upravljanja glavni su ovi ciljevi i funkcije komisije za reviziju:

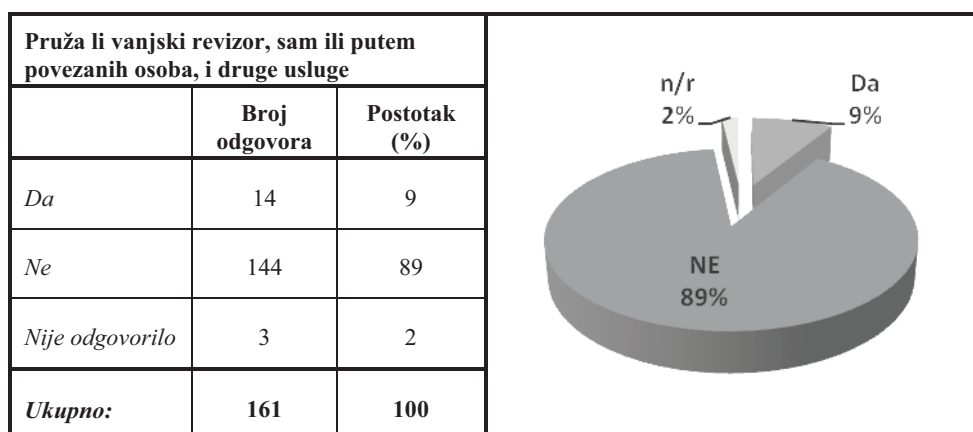
- praćenje integriteta financijskih informacija društva, a osobito ispravnost i konzistentnost računovodstvenih metoda koje koristi društvo i grupa kojoj pripada, uključivši i kriterije za konsolidaciju financijskih izvješća društva koja pripadaju grupi
- najmanje jednom godišnje procijeniti kvalitetu sustava internih kontrola i upravljanja rizicima u cilju da se glavni rizici kojima je društvo izloženo na odgovarajući način identificiraju i javno objave te da se njima na odgovarajući način upravlja
- osigurati efikasnost sustava unutarnje revizije, osobito izradom preporuka prilikom odabira, imenovanja, ponovnog imenovanja i smjene rukovoditelja odjela za unutarnju reviziju i glede sredstva koje mu stoje na raspolaganju i procjene postupka rukovodećeg kadra povodom nalaza i preporuke unutarnje revizije (ukoliko u društvu funkcija unutarnje revizije ne postoji, komisija je dužna jednom godišnje izvršiti procjenu potrebe za uspostavom takve funkcije).

Slika 6: Neovisnost članova revizijskog odbora

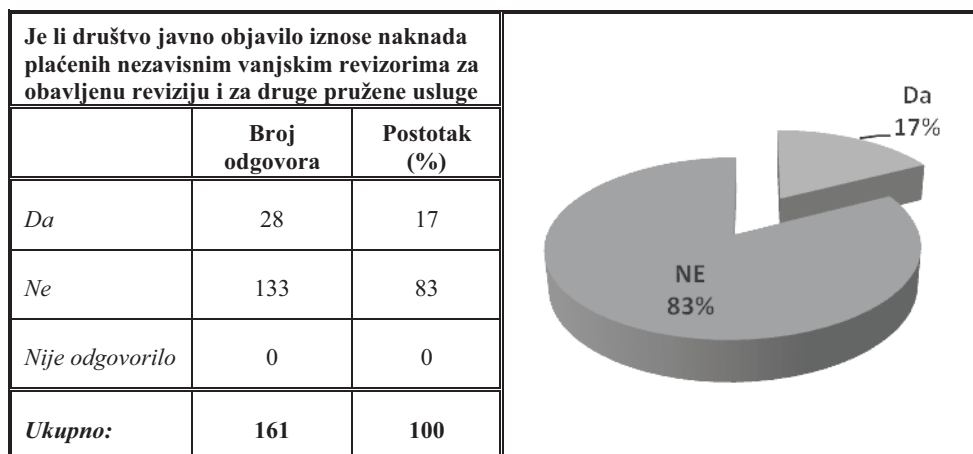

Sukladno Kodeksu korporacijskog upravljanja, društvo je dužno imati nezavisne vanjske revizore kao važan instrument korporacijskog upravljanja. Nezavisnim vanjskim revizorom smatra se onaj revizor koji nije vlasnički ili interesno povezan s društvom te ne pruža, sam ili preko povezanih osoba, nikakve druge usluge društvu. Sukladno Kodeksu, društvo je nadalje dužno objaviti iznose naknada plaćenih nezavisnim vanjskim revizorima za obavljenju reviziju te za druge pružene usluge. Prema rezultatima istraživanja i postojećim zakonskim propisima poduzeća koja kotiraju na Zagrebačkoj burzi imaju vanjskog revizora koji nije vlasnički ili interesno povezan s društvom. O pitanju pruža li vanjski revizor sam ili preko povezanih osoba i druge usluge, 14 poduzeća (9%) odgovorilo je potvrdno, dok je 144 poduzeća (89%) odgovorilo da vanjski revizor osim revizije financijskih izvještaja, ne pruža i konzultantske usluge (slika 7). Iako je *Sarbanes-Oxley Act* zabranio obavljanje konzultantskih usluga, svjetska praksa pokazuje da još uvijek revizori, osim revizorskih poslova, obavljaju i konzultantske usluge prema odobrenjima revizijskog odbora /7, str. 87-152/.

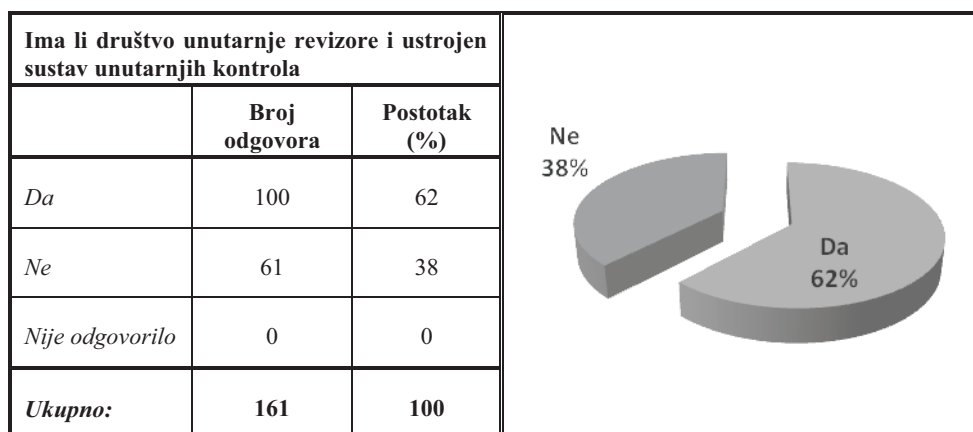
Slika 7. Pružanje ne revizijskih usluga od strane eksternog revizora

Slika 8. Objavljivanje naknada isplaćenih eksternim revizorima za obavljenju uslugu revizije

Slika 9. Postojanje unutarnjih revizora i sustava internih kontrola

U najvećem broju slučajeva 133 poduzeća (83%) društvo nije javno objavilo iznose naknada plaćenih vanjskim revizorima za obavljenju usluge i druge pružene usluge jer je to pitanje regulirano ugovorom s revizorskom kućom, a objava informacija iz takvih ugovora treba se temeljiti na suglasnosti revizorske kuće (slika 8). Pitanje vezano uz postojanje unutarnjih revizora i unutarnje kontrole vrlo je neprecizno postavljeno ako se uzmu u obzir bitne razlike između sustava internih kontrola i nadzora nad tim sustavom koji se realizira u funkciji interne revizije /25., str. 265/. Međutim, uvažavajući navedena ograničenja, u Republici Hrvatskoj 62% poduzeća ima "neki oblik" nadzora nad poslovanjem, dok je 38% ispitanika smatralo da nema potrebe za organizacijom interne revizije ili unutarnje kontrole (slika 9). Kvalitetno korporativno upravljanje uključuje transparentnost i efikasne mehanizme upravljanja poslovnim rizicima. Na razini unutarnjih procesa to im-

plicira potrebu za učinkovitim sustavom unutarnje kontrole. Međutim, mehanizmi kontrole su neučinkoviti ukoliko u danom trgovačkom društvu nije ukorijenjena odgovarajuća organizacijska kultura koja potiče transparentnost, odgovornost i dugoročan pristup stvaranju vrijednosti /20., str. 205-216/.

4. ZAKLJUČAK

Na temelju provedenog istraživanja može se zaključiti da su potrebna daljnja unaprjeđenja u pogledu financijskog izvještavanja i revizije kako bi se osigurala bolja praksa korporativnog upravljanja u poduzećima u Republici Hrvatskoj. Unaprjeđenja su prije svega potrebna u pogledu dostupnosti financijskih izvještaja na internetu, a osobito u kontekstu privlačenja stranih investitora na hrvatsko tržište kapitala. Nužno je da poduzeća osiguraju dostupnima i financijske izvještaje i godišnja izvješća i na engleskom jeziku kako bi se popravili poražavajući rezultati istraživanja prema kojima većina poduzeća ne prezentira financijske izvještaje na engleskom jeziku. Osim toga, da se ispuni zakonska obveza, ali i dobra praksa korporativnog upravljanja, potrebno je ukazati na nužnost osnivanja revizijskih odbora te osigurati pretpostavke za njihovo neovisno djelovanje. Osim toga, potrebno je ukazati na potrebu da članovi nadzornih odbora i menadžmenta poduzeća povećaju razinu svijesti i djelovanja u odnosu na pojedine oblike internog nadzora nad poslovanjem poduzeća. Prije svega misli se na nužnost uvođenja sustava unutarnje kontrole i funkcije interne revizije. Naime, rezultati istraživanja pokazuju da više od trećine poduzeća koja kotiraju na Zagrebačkoj burzi, nema ustrojen sustav internih kontrola ni internu reviziju.

LITERATURA

1. Arens, A. A., Elder, R. J., Beasley, M. S. (2009) *Auditing and Assurance Services – An Integrated Approach – Thirteenth Edition*, Pearson Higher Education.
2. Bogdan, V., Popa, D.N. : *Online Financial Reporting Disclosure Requirements Across Central and Eastern European Countries* dostupno na: <http://steconomice.uoradea.ro/anale/volume/2008/v3-finances-banks-accountancy/180.pdf> pristupljeno [13.09.2009.]
3. Boyton, W. C., Johnson, R. N., (2006), *Modern Auditing*, Wiley, New York.
4. *Cadbury Committee*, United Kingdom, www.encycogov.com, 12.05.2008.
5. Carcello, J., Neal, T., (2003), *Audit Committee Characteristics and Auditor Dismissal following "New" Going-Concern Reports*, *The Accounting Review*, Vo. 78., No. 1., pp. 95-117.
6. Cohen, J., Krishnamoorthy, G., Wright, A (2002) *Corporate Governance and the Audit Process*, *Contemporary Accounting Research*, Vol. 19, No. 4, pp. 573.-594.

7. Cohen, J., Krishnamoorthy G., Wright, A. (2004) *The Corporate governance mosaic and financial reporting quality*, Journal of Accounting Literature, str. 87.-152.
8. ECIIA, (2006) *The Role of Internal Audit in Corporate Governance in Europe*, Position Paper, ECIIA Management Board.
9. Felo, A. J., Krishnamurty, S., Solieru S. A. (2003), *Audit Committee Characteristics and the Perceives Quality of Financial Reporting: An Empirical Analysis*, dostupno na http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=401240, pristupljeno [25.05.2009.]
10. FRC – Financial Reporting Council, (2008), *Guidance on Audit Committees*.
11. FRC – Financial Reporting Council, (2008), *The Combined Code on Corporate Governance*.
12. Gulin, D. (2004) *Uloga računovodstvene profesije u korporativnom upravljanju*, Zbornik radova "Financijski i računovodstveni aspekti korporativnog upravljanja u profitnim i neprofitnim subjektima, XXXIX, simpozij HZRFD, Zagreb, str. 46.-62.
13. IFAC (2009), *International Standards on Auditing*.
14. IFAC, (2008), *Financial Reporting Supply Chain – Current Perspectives and Directions*.
15. Kodeks korporativnog upravljanja (2007), HANFA i Zagrebačka burza.
16. OECD, (2004) *Principles of Corporate Governance*.
17. Pervan, I. (2005), *Financijsko izvještavanje na internetu i praksa hrvatskih dioničkih društava koje kotiraju na burzi*, Financijska teorija i praksa, 29 (2), str. 177-193.
18. Porter, B., Simon J., Hatherly, D. (2009) *Principles of External Auditing – Third Edition*, Wiley
19. PriceWaterhouseCoopers, (2003), *Audit Committees – Good practices for meeting market expectations*.
20. Račić, D, Cvijanović, V. (2006) *Stanje i perspektive korporativnog upravljanja u Republici Hrvatskoj – primjer javnih dioničkih društava*, Zbornik Ekonomskog fakulteta u Zagrebu, godina 4.
21. Sarbanes, P., Oxley, M. (2002), *Sarbanes-Oxley Act of 2002*, Washington, DC: U.S. Congress
22. Soltani, B. (2007) *Auditing: An International Approach*, Prentice Hall, Harlow.
23. The Candian Institute of Chartered Accountants, (2008), *Corporate Reporting to Stakeholders*, CICA Research Study.
24. Tipurić, D. (urednik) 2008), *Korporativno upravljanje*, Sinergija, Zagreb.
25. Tušek, B., Žager, L.: *Revizija*, HZRFD, Zagreb, 2006.
26. Wright, D., (1996) *Evidence on the Relation Between Corporate Governance Characteristic and the Quality of Financial Reporting*, Working paper Series, dostupno na SSRN: <http://ssrn.com/abstract=10138> or DOI: 10.2139/ssrn.10138
27. Zakon o računovodstvu NN. 109/07.

28. Zakon o računovodstvu, Narodne novine, 146./05.
29. Zakon o reviziji NN. 156/05.
30. *Zakon o trgovačkim društvima, (2007)*, Narodne novine, br. 146/07.
31. Žager, K., Mamić Sačer, I., Sever, S., Žager, L. (2008) *Analiza financijskih izvještaja*, Masmedia, Zagreb.
32. www.eciia.org
33. www.iaa.org
34. www.iosco.org
35. www.revizorska-komora.hr
36. www.thecaq.org
37. www.zse.hr